

Els estats i el progrés de la democràcia

Fins fa pocs anys, les teories tradicionals de la democràcia i del constitucionalisme, així com el dret i les pràctiques internacionals, consideraven els estats actors polítics dotats d'una permanència il·limitada. Tanmateix, sabem que la realitat no acostuma a coincidir amb el que les lleis diuen que és la realitat.

Tots els estats són nacionalistes, inclosos els liberaldemòcrates. D'una banda, la majoria dels estats s'han atribuït unilateralment el dret a l'autodeterminació, i prohibeixen que els ciutadans de qualsevol part del seu territori exerceixin aquest dret. En aquest àmbit la majoria d'estats democràtics actuen més com a estats que com a democràtics. Són poques les Constitucions que permeten pràctiques conduents a l'exercici del dret a la secessió (el Canadà, el Regne Unit, Etiòpia, Saint Christopher i Nevis, l'extinta federació de Sèrbia i Montenegro...). La democràcia i la legalitat constitucional resulten sovint contradictòries. És un tema clàssic de la teoria política contemporània.

D'altra banda, les regulacions internacionals tampoc ofereixen criteris clars en el moment de resoldre tensions estructurals de caràcter nacional. Però resulta convenient distingir entre allò que regula el dret internacional i les decisions pràctiques impulsades pels principals actors internacionals. Empíricament es comprova que amb les mateixes regulacions legals (cartes de drets, convenis, etc.) s'han portat a terme pràctiques diferents segons el moment històric. A grans trets podem assenyalar l'existència de tres etapes en els últims cent anys.

La primera etapa comprèn el període entre les dues guerres mundials. Vinculada a la *qüestió de les nacionalitats*, un cop esfondrats els imperis austrohongarès i otomà després de la Primera Guerra Mundial,

FERRAN REQUEJO

CATEDRÀTIC DE CIÈNCIA POLÍTICA, UPF

el dret d'autodeterminació es va introduir en la versió de *drets de les minories*. Eren els temps de la Societat de Nacions (molt ben descrits per Eugeni Xammar a *Seixanta anys d'anar pel món*). Aquests drets de les minories s'entien precisament com una limitació del dret d'autodeterminació dels nous estats creats després de la guerra. Un cas disputat fou entre les illes Aland i Finlàndia. El nou estat, Finlàndia, estava obligat a establir garanties polítiques i legals de protecció a aquestes illes de parla sueca. Si no ho hagués fet, la Societat de Nacions hauria donat suport a la independència de les Aland.

La segona etapa comprèn des de la Segona Guerra Mundial fins a l'esfondrament dels estats socialistes de l'est europeu (Guerra Freda). S'inicia amb la fundació de les Nacions Unides (1945) i la Declaració dels Drets Humans (1948). La perspectiva adoptada fou la regulació d'uns drets individuals establerts en termes "universals" –sense recollir explícitament els drets de les minories–. Aparentment fou un pas progressista que anava més enllà de les fronteres i dels contextos particulars. Tanmateix, es diluï la protecció explícita a les minories en regular-la, quan es feia, en termes merament individuals. Malgrat que es reconeixia el "dret a l'autodeterminació" de tots els "pobles", cap d'aquests dos termes es definí. A la pràctica, l'autodeterminació es limità en aquesta etapa als processos de

descolonització, que establiren noves fronteres sovint sense participació de les minories afectades. Les Nacions Unides s'oposaren als processos de secessió en nom de l'estabilitat geoestratègica. En aquesta etapa només es produï la secessió de Bangla Desh.

Finalment, l'etapa actual, iniciada a partir del 1990 amb l'esfondrament de l'imperi soviètic, ha retornat la qüestió a les coordenades col·lectives dels drets de les minories introduint més flexibilitat en les pràctiques internacionals. Els EUA i diverses institucions europees han jugat un rol més actiu en relació a l'autodeterminació, tant en els documents com en les polítiques. En poc temps tres estats socialistes (URSS, Iugoslàvia i Txecoslovàquia) han donat lloc a 24 estats. Recentment, Montenegro (2006) i Kosovo (2008) han accedit a la independència per vies diferents, i han estat reconeguts molt majoritàriament per la comunitat internacional. A més, les *opinions* de dos tribunals de prestigi, el Suprem del Canadà (1998) i el Tribunal de l'Haia (2010), han obert clarament la porta a secessions negociades o a secessions unilaterals quan la negociació no resulta possible. De fet, no deixa de ser paradoxal en termes liberaldemòcrates que les secessions produïdes després de guerres es legitimin més fàcilment que les plantejades en termes estrictament pacífics i democràtics.

Quatre criteris sembla que s'imposen en aquesta posició més flexible de la pràctica internacional sobre el dret de secessió: democràcia, ciutadania inclusiva, viabilitat del nou estat i estabilitat geopolítica. Catalunya compleix tots aquests criteris amb escreix. La seva independència pot resultar capdavantera en termes d'anar *civilitzant* unes relacions internacionals sovint encara situades en termes "d'estat de naturalesa". Seria un pas important de progrés democràtic. També per a Europa.